

Regeringens proposition

1984/85: 195

om uppdragsutbildning;

beslutad den 11 april 1985.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för de åtgärder eller ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENA HJELM-WALLÉN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås riktlinjer och vissa regler för uppdragsutbildning i högskolan, den kommunala vuxenutbildningen och gymnasieskolan m. m. Uppdragsutbildningen förutsätts avse i första hand fortbildning och vidareutbildning av anställda i företag och myndigheter m. m. samt arbetsmarknadsutbildning. För företagens del blir det bl. a. fråga om att utnyttja förnyelsefonderna.

Uppdragsutbildning, som är i sak likvärdig med en reguljär utbildning, föreslås kunna formellt tillgodoräknas den enskilde på samma sätt som den reguljära utbildningen.

Propositionen innehåller förslag till lag om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m. m. samt förslag till följdändringar i vuxenutbildningslagen (1984:1118). De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1986.

1 Förslag till

Lag om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m. m.

Häri genom föreskrivs följande.

1 § Kommuner och landstingskommuner som är huvudmän för kommunal vuxenutbildning (komvux), kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet eller gymnasieskola får i anslutning till sådan verksamhet bedriva uppdragsutbildning enligt bestämmelserna i denna lag.

2 § I anslutning till komvux får bedrivas uppdragsutbildning som i fråga om art och nivå har anknytning till den verksamhet som får förekomma i huvudmannens komvux.

3 § I anslutning till gymnasieskolan får bedrivas uppdragsutbildning som i fråga om art och nivå har anknytning till verksamheten i huvudmannens gymnasieskola, dock inte uppdragsutbildning som motsvarar någon linje.

4 § I anslutning till kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet får bedrivas uppdragsutbildning som i fråga om art och nivå har anknytning till huvudmannens högskoleutbildning inom detta område, dock inte uppdragsutbildning som motsvarar någon allmän utbildningslinje.

5 § Deltagare i uppdragsutbildning som motsvarar kurser i komvux, påbyggnadsutbildningar eller andra specialkurser i gymnasieskolan eller påbyggnadslinjer, lokala utbildningslinjer eller enstaka kurser i kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet får ges betyg eller annat kompetensbevis enligt bestämmelserna för sådan utbildning under de förutsättningar som anges i föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Även i andra frågor som rör förhållandet till komvux, gymnasieskola eller högskoleutbildning meddelas föreskrifter av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

6 § Kommuner och landstingskommuner som är huvudmän för statsunderstödda folkhögskolor får bedriva uppdragsutbildning vid sidan av den statsunderstödda verksamheten vid skolorna.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986.

2 Förslag till

Lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984: 1118)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 1, 3 och 5 §§ vuxenutbildningslagen (1984: 1118) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

1 §

Kommuner och landstingskommuner får inom komvux bedriva även uppdragsutbildning enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Om uppdragsutbildning i anslutning till komvux finns bestämmelser i lagen (1985:000) om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m. m.

3 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får be-
träffande statens skolor för vuxna
meddela föreskrifter om uppdrags-
utbildning av samma slag som be-
träffande komvux.

Regeringen eller den myndighet
som regeringen bestämmer får
meddela föreskrifter om uppdrags-
utbildning som har samband med
verksamhet som enligt denna lag
bedrivs vid statens skolor för
vuxna.

5 §

I sådana föreskrifter som avses i
1–4 §§ får göras undantag från be-
stämmelser i denna lag.

I sådana föreskrifter som avses i
2–4 §§ får göras undantag från be-
stämmelser i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1986.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1985-04-11

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Bostrom, Bodstrom, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Hjelm-Wallén

Proposition om uppdragsutbildning

Inledning

Under senare år har det offentliga utbildningsväsendet i ökande utsträckning anlåtats för utbildning som beställs och bekostas av externa finansierare. Nyligen har också beslut fattats som innebär att uppdragsutbildningens betydelse ökar. Jag syftar dels på beslutet om ny organisation för den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen (prop. 1984/85: 59, AU 9, rskr 101), dels på beslutet om förnyelsefonder (prop. 1984/85: 86, FiU 9, rskr 108). I den sistnämnda propositionen anmälde chefen för finansdepartementet att jag avsåg att återkomma till frågor som rör principer för uppdragsverksamhet när statliga och kommunala utbildningsanordnare utnyttjas för utbildning som finansieras genom fonderna.

Den ökade uppdragsutbildningen aktualiserar vissa problem av både principiell och praktisk natur. Inför ett mer omfattande utnyttjande av statlig och kommunal utbildningsorganisation för uppdragsutbildning är det enligt min mening nödvändigt att statsmakterna samlat tar ställning till vilka möjligheter och vilka begränsningar som bör finnas i sammanhanget. Mitt syfte med redovisningen i det följande är att ange de principiella utgångspunkterna för uppdragsutbildning inom det offentliga utbildningsväsendet och att klargöra vilka regler och förutsättningar i övrigt som bör gälla för denna verksamhet. I det sammanhanget kommer jag också in på frågan om vilka konsekvenser för den reguljära utbildningen som en mer omfattande uppdragsverksamhet kan få.

Jag tar först upp vissa övergripande frågor (avsnitt 1) och gör sedan en genomgång av de olika utbildningsformer som berörs, nämligen dels statlig högskoleutbildning (avsnitt 2), dels utbildning med kommunal huvudman – gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen (komvux) och den kommunala högskoleutbildningen (avsnitt 3), dels slutligen statens skolor för vuxna samt statsunderstödd folkbildning – folkhögskolor och studieförbund (avsnitt 4).

Föredragandens överväganden

Sammanfattning

Beslutet om ändrad organisation av arbetsmarknadsutbildningen kräver en ökad beredskap för att anordna uppdragsutbildning inom den samhälls- eller statsunderstödda utbildningsorganisationen. Beslutet om förnyelsefonder kan väntas leda till en kraftigt ökad volym yrkesinriktad fortbildning de närmaste åren, bl. a. i form av uppdragsutbildning i det offentliga utbildningsväsendets regi.

Det är viktigt att se den företagsfinansierade, liksom den arbetsmarknadspolitiskt motiverade, utbildningen som en del av de samlade utbildningsinsatserna. Bl. a. kan de totala resurserna utnyttjas bättre genom att det ordinarie utbildningsväsendet avlastas kostnaderna för utbildning som ligger i gränzonen mot personalutbildning. Det är samtidigt av resurs- och kvalitetsskäl angeläget att så långt möjligt använda den organisation som finns i det offentliga utbildningsväsendet.

En grundläggande princip bör vara att det offentliga utbildningsväsendet skall svara för grundläggande utbildning och mera allmän påbyggnadsutbildning men inte för företagsintern utbildning eller annan direkt personalutbildning.

Det är finansieringen och det särskilda sättet att utse deltagarna som kännetecknar uppdragsutbildning. Uppdragsutbildning, som i sak motsvarar utbildning inom en reguljär utbildningsform, bör kunna formellt tillgodoräknas den enskilde som likvärdig med reguljär utbildning.

Uppdragsutbildning är alltid att se som ett tillägg till den ordinarie verksamheten och möjligheterna att ge avsedd reguljär utbildning får inte påverkas negativt. Det bör åligga varje utbildningsanordnare att bedöma om och hur en tänkt uppdragsutbildning låter sig förenas med den reguljära verksamheten.

Beställare av uppdragsutbildning förutsätts vara företag och organisationer, statliga myndigheter samt kommuner och landstingskommuner. Syftet är inte att andra enskilda organ eller enskilda personer skall kunna köpa utbildning.

Uppdragsutbildning, som inte är arbetsmarknadsutbildning, förutsätts avse fortbildning, vidareutbildning eller annan utbildning som syftar till att höja kompetensen hos anställda. Linjer i gymnasieskolan och allmänna utbildningslinjer i högskolan bör inte förekomma som uppdragsutbildning.

Principen bör vara att en beställare skall betala samtliga kostnader för utbildningen.

Uppdragsutbildning bör få anordnas vid de statliga *högskoleenheterna*. Riksdagens beslut med anledning av prop. 1984/85: 57 (UbU 9, rskr 115) innebär att bl. a. externt finansierad utbildning skall kunna ingå i underlaget för lärartjänster vid högskoleenheter.

Uppdragsutbildning blir även aktuell i kommunal och landstingskommunal regi. Riksdagen har hösten 1984 beslutat om vissa möjligheter till uppdragsutbildning i *komvux*. Allmänt framstår komvux genom sin vuxen-anpassning som mer ändamålsenlig för uppdragsutbildning än gymnasieskolan. Det kan dock vara praktiskt att även *gymnasieskolan* har möjlighet att anordna uppdragsutbildning avseende påbyggnadsutbildningar och andra specialkurser.

Enligt gällande regler för komvux skall skolöverstyrelsen fastställa kursplaner och timplaner för kurser av alla slag. För att en anpassning till lokala eller regionala förhållanden skall underlättas bör länskolnämnderna ges rätt att för användning försöksvis godkänna kursplaner m. m. för särskilda yrkesinriktade kurser i komvux.

Lärare på statligt reglerade lärartjänster i komvux eller i gymnasieskolan bör endast under vissa förutsättningar få utnyttjas för uppdragsutbildning. Uppdragsutbildningen får inte påverka den statligt reglerade lärar- eller skolledarorganisationen. För att säkerställa en riktig kostnadsfördelning krävs vissa särskilda regler i fråga om statsbidrag m. m.

Såvitt gäller *kommunal högskoleutbildning* bör uppdragsutbildning kunna förekomma inom vårdområdet.

För uppdragsutbildning med kommuner och landstingskommuner som huvudmän behövs särskild reglering genom lag.

Vid *statens skolor för vuxna* bör uppdragsutbildning kunna ordnas.

Huvudmannen för en *statsunderstödd folkhögskola* är oförhindrad att vid sidan av den statsunderstödda verksamheten anordna uppdragsutbildning. Denna grundar inte rätt till statsbidrag.

Uppdragsutbildning förekommer i inte obetydlig utsträckning i *studieförbundens* regi och äger då rum vid sidan av den statsbidragsberättigade studiecirkelverksamheten. En ökning av denna uppdragsutbildning kommer troligen framför allt att ske inom de studieförbund som genom sina medlemsorganisationer har anknytning till arbetslivet och avse utbildning som är mer eller mindre klart inriktad på yrkeslivet.

De nya reglerna bör gälla fr. o. m. den 1 januari 1986.

1 Allmänt om uppdragsutbildning

1.1 Betydelsen av utbildningssamverkan m. m.

Betydande insatser har på senare tid gjorts för att inom olika utbildningsformer möta de utbildningsbehov som följer av de snabba förändringarna i arbetslivet.

Högskolereformen, som började genomföras budgetåret 1977/78, syftade bl. a. till att möjliggöra en bättre planering av den högre utbildningen med avseende på arbetslivets behov. Den innebar också en omfattande decentralisering av beslutsbefogenheter, som har gjort det möjligt för de

lokala myndigheterna att inom ramen för de mål och riktlinjer m. m. som fastställs nationellt själva ta ansvar för utbildningens innehåll och kvalitet. Detta gäller både för mera grundläggande utbildning och för fortbildning och vidareutbildning. Vid i första hand de statliga högskoleenheterna har de senaste åren en väsentlig utveckling ägt rum bl. a. när det gäller lokala utbildningslinjer och enstaka kurser utformade med utgångspunkt i behov inom samhälls- och näringsliv och ofta med regional anknytning. Också utbildning på uppdragsbasis har utvecklats i ökande omfattning.

För gymnasieskolans del har ett omfattande lokalt utvecklingsarbete inletts med anledning av fjolårets beslut om gymnasieskola i utveckling (prop. 1983/84: 116, UbU 29, rskr 412). En särskild arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet arbetar med att dra upp riktlinjer för förnyelse av den gymnasiala yrkesutbildningen. En väsentlig del i detta arbete är att pröva frågan om ansvarsfördelning och former för ökad samverkan mellan gymnasieskola och arbetsliv. Jag vill också peka på att utveckling av regionalt arbetsmarknadsanknutna påbyggnadsutbildningar m. m. i gymnasieskolan de senaste åren har getts hög prioritet. Denna utveckling har inneburit ett avsevärt ökat samarbete lokalt och regionalt mellan utbildningsmyndigheterna och näringslivet och har underlättat förnyelsen av utbildningsutbudet i takt med arbetslivets förändring.

När det gäller komvux ligger rätten att besluta om vilken utbildning som skall anordnas sedan början av 1970-talet på lokal nivå. Regelsystemet är uppbyggt utifrån förutsättningen att det skall medge en stor flexibilitet och att anpassning till lokala behov och förhållanden inom arbetslivet skall vara möjlig. Nyligen har reformer genomförts som bl. a. innefattat förenklingar av regelsystemet. Genom den i fjol antagna vuxenutbildningslagen har en möjlighet öppnats för uppdragsutbildning inom komvux (prop. 1984/85: 37, UbU 8, rskr 97).

Beslutet om ändrad organisation av arbetsmarknadsutbildningen innebär bl. a. att den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen kommer att få en fristående organisation, som skall finansieras på uppdragsbas. Arbetsmarknadsmyndigheterna skall köpa utbildning av denna nya AMU-organisation eller av andra utbildningsanordnare beroende på var man kan få den utbildning som är lämpligast från kvalitativa och ekonomiska utgångspunkter. Detta innebär att också andra utbildningsanordnare än AMU-organisationen skall kunna anlitas för arbetsmarknadsutbildning. I många fall kommer det att vara naturligt att här utnyttja det reguljära utbildningsväsendet. När det gäller sådan allmänteoretisk utbildning som erfordras för en yrkesutbildning bör strävan vara att nå en så långt gående samordning med komvux som möjligt (jfr prop. 1984/85: 59 s. 11).

Beslutet om förnyelsefonder innebär att av ett företags vinst för år 1985 skall 10 procent avsättas till en förnyelsefond, om vinsten överstiger 500 000 kr. Dessa fonder skall – efter godkännande av berörda fackliga organisationer – utnyttjas för att under en femårsperiod bekosta utbild-

ning för de anställda vid resp. företag samt forskning och utvecklingsarbete. Den utbildning, som blir aktuell, kan äga rum inom företaget eller externt, t. ex. hos studieförbund eller genom anlitan­de av resurser som finns hos AMU- centra eller hos det reguljära utbildningsväsendet (prop. 1984/85: 86 s. 15).

Mycket stora belopp kan således fr. o. m. den 1 januari 1986 och några år framåt komma att användas för bl. a. utbildning – utöver vad som redan tas i anspråk för detta ändamål dels inom stat och kommun, dels av företag m. fl. Företagens och de anställdas intresse för att i detta sammanhang utnyttja olika former av utbildning, som ordnas av samhället eller med statligt stöd, blir givetvis beroende av i vilken utsträckning utbildning kan erbjudas som till innehåll och utformning motsvarar företagens och de anställdas behov. Jag vill i detta sammanhang erinra om att chefen för finansdepartementet i propositionen om förnyelsefonderna (s. 15) anförde dels att det med tanke bl. a. på fondernas anknytning till avtalsförhandlingarna är angeläget att särskild hänsyn tas till grupper av anställda som hittills fått liten del av utbildningsresurserna, dels att det för nyrekryterad arbetskraft normalt föreligger ett utbildningsbehov liksom för kvinnor som ofta innehar befattningar som riskerar att bortrationaliseras vid införandet av ny teknik i företagen.

Som ett viktigt led i utvecklingen vill jag också betrakta den uppdragsutbildning som i ökad utsträckning förekommer hos studieförbund och folk­högskolor. Vissa studieförbund anordnar utbildning i ny teknik, särskild datautbildning för kvinnor etc. på uppdrag av arbetsmarknadsmyndig­heter.

Den utveckling jag har redogjort för är enligt min mening positiv. Den bör efter hand leda till allt bättre möjligheter att tillgodose de olika utbildningsbehov som fortlöpande aktualiseras. När det gäller fortbildning och vidareutbildning är behoven ofta av ett förhållandevis speciellt slag och målgrupperna mycket varierande. Det är inte heller alltid enkelt att avgöra hur det offentliga utbildningsväsendets resurser skall fördelas mellan grundläggande utbildning och fort- och vidareutbildning. Främst genom tillkomsten av förnyelsefonderna öppnas nu möjligheter för en expansion av den företagsinriktade fort- och vidareutbildningen utan att detta inkräktar på utrymmet för vuxenutbildningsinsatser med annan inriktning.

Att företagens m. fl. utbildningsbehov tillgodoses i form av uppdragsutbildning hos det offentliga utbildningsväsendet ger bättre förutsättningar att undvika en splittring av resurserna, något som i dag är särskilt angeläget inom sådana områden av betydelse för den tekniska och industriella utvecklingen där tillgången på kvalificerade lärare m. m. ofta är knapp. Det blir i många fall även naturligt att utnyttja befintliga kursplaner m. m. Den allmänna kompetensuppbyggnad som personalutbildningsinsatserna förut­setter blir också – rätt utnyttjad – en tillgång för det offentliga utbildnings­väsendet. Från flera synpunkter är det sålunda en fördel att också för

företagens m. fl. personalutbildningsbehov utnyttja den organisation, de resurser och den kompetens som finns i det offentliga utbildningsväsendet. Samtidigt är det – och det återkommer jag till i det följande – självklart att uppdragsutbildningen aldrig skall kunna få sådan omfattning och sådan karaktär att de olika offentliga utbildningsformernas syften och primära uppgifter på något sätt äventyras.

Vad som nu bör eftersträvas är att genom enskild finansiering möjliggöra en ökning av insatserna inom olika angelägna områden. Därigenom kan de totala resurserna också utnyttjas bättre. Genom att t. ex. förnyelsefonderna utnyttjas för personalutbildningsinsatser kan det offentliga utbildningsväsendet inom vissa områden avlastas kostnaderna för utbildning som ligger i gränzonen mot personalutbildning och få ökat utrymme för bl. a. utbildning av bredare och mera grundläggande karaktär.

I samband med förslag om uppdragsutbildning inom komvux uttalade jag i prop. 1983/84: 169 (s. 57 ff), att vad som där kallas företagsintern utbildning – dvs. utbildning för personal i ett företag eller motsvarande i företagets intresse – inte bör få bekostas med statliga medel. Som jag har redovisat i den senaste budgetpropositionen (prop. 1984/85: 100 bil. 10 s. 195 f) har skolöverstyrelsen (SÖ) för gymnasieskolans del tagit upp frågan om det berättigade i att statsbidrag lämnas till kurser som har till uppgift att fylla personalutbildningsbehov. Som jag anförde i budgetpropositionen inrymmer frågan flera aspekter som bör belysas i ett sammanhang. Hithörande spörsmål behöver enligt min mening övervägas närmare. Därför är jag inte nu beredd att föreslå lösningar för vare sig gymnasieskolan eller komvux. Jag vill bl. a. avvakta resultatet av den översyn av den gymnasiala yrkesutbildningen som nu pågår inom regeringskansliet. Jag ämnar emellertid inom kort återkomma till regeringen med förslag om ett uppdrag till SÖ att inventera existerande kurser i gymnasieskolan och komvux som underlag för ett eventuellt beslut om att avföra vissa kurser från reguljär verksamhet.

1.2 Olika typer av uppdragsutbildning

Med uppdragsutbildning avser jag fall där en utbildningsanordnare mot särskild ersättning från en uppdragsgivare för dennes räkning anordnar viss utbildning för en särskild grupp studerande som uppdragsgivaren utser. Enligt mitt synsätt är det denna finansieringsform, i förening med att deltagarna utses på sätt finansären bestämmer, som karakteriserar en uppdragsutbildning. Jag vill här påpeka att det således inte är fråga om uppdragsutbildning när t. ex. elever som ett led i arbetsmarknadsutbildning antas på samma sätt som nu till en reguljär utbildning enligt de regler och inom de timramar etc. som gäller för utbildningen.

Uppdragsutbildning bedrivs i dag inom olika utbildningsformer på ett sätt som ibland gör den svår att avgränsa mot den reguljära verksamheten.

Det är enligt min mening av bl. a. finansieringsskäl nödvändigt att skapa klarare gränser.

En uppdragsutbildnings innehåll och uppläggning är något som måste överenskommas mellan beställaren och utbildningsanordnaren i varje särskilt fall. Det kan vara fråga om köp och försäljning av en utbildning som finns i det befintliga utbildningsutbudet. Det kan också vara fråga om att anordna uppdragsutbildning som inte direkt motsvaras av någon befintlig utbildning men i sak är jämbördig med sådan utbildning. Det kan slutligen vara fråga om uppdragsutbildning som i fråga om art och nivå anknyter till men ändå i större eller mindre utsträckning ligger vid sidan av den normala verksamheten.

Alla dessa former av uppdragsutbildning, med varierande grad av anknytning till den reguljära verksamheten, bör kunna förekomma. Enligt min mening är det enklast om de studerande i uppdragsutbildning inte formellt betraktas som studerande i respektive utbildningsform och att uppdragsutbildningen inte automatiskt omfattas av några bestämmelser som gäller för den reguljära utbildningen. En sådan ordning, som avviker från det synsätt som jag redovisade i propositionen om vuxenutbildningslagen (prop. 1984/85: 37 s. 39 ff), ger förutsättningar för att efter diskussioner mellan uppdragsgivare och uppdragstagare avgöra vad som skall gälla i varje enskilt fall. Det förhållandet att uppdragsutbildning i sak kan vara identisk eller likvärdig med en reguljär utbildning gör det samtidigt nödvändigt att lösa frågan hur en sådan uppdragsutbildning skall betraktas i kompetenssammanhang.

Är en utbildning i sak t. ex. komvux eller högskola, bör den enligt min uppfattning kunna tillgodoräknas den enskilde som komvux eller högskoleutbildning. Detta bör gälla inte bara när det är fråga om en utbildning som hämtats inom det reguljära utbudet utan också i övrigt om vissa grundläggande krav är uppfyllda, nämligen att utbildningen har en uppläggning och ett innehåll som fastställts enligt för respektive utbildningsform gällande regler och att det av lärare och elever krävs samma behörighet som för motsvarande reguljär utbildning. Frågan huruvida dessa krav skall anses uppfyllda får prövas av utbildningsanordnaren från fall till fall. Jag vill stryka under att det är angeläget att sådana frågor alltid prövas i tid så att utbildningens status från början står klar för de presumtiva deltagarna.

Delvis skilda förutsättningar måste gälla för utbildning i statlig resp. kommunal regi. För den helt statligt reglerade och finansierade utbildningen i högskolan kan staten självständigt ta ställning till vad som skall gälla för utbildningsmyndigheternas medverkan i uppdragsutbildning. När det gäller gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning och kommunal högskoleutbildning är bilden betydligt mer komplicerad genom att ansvaret är delat mellan staten och kommunerna. Statsbidrag utgår i första hand till lärarlöner medan kommunerna själva svarar för övriga kostnader. När

uppdraagsutbildning anordnas med en på så vis samfinansierad organisation som bas berörs både statens och kommunernas intressen.

När det gäller förhållandet mellan staten och icke-statliga utbildningsanordnare måste en grundläggande princip vara att området för det statliga ansvaret inte får påverkas av att utbildningsanordnaren tar på sig uppdraagsutbildning. Den reguljära utbildningsorganisationen måste i samma utsträckning som hittills dimensioneras utifrån den ambitionsnivå regering och riksdag har fastställt i form av t. ex. planeringsramar eller timunderlag. Statens ansvar hör således inte utsträckas utanför de områden inom vilka staten i dag har ett ansvar genom statliga regleringar. Detta innebär t. ex. att för uppdraagsutbildning i kommunal regi måste kommunerna själva ta det fulla ansvaret för både personal och resurser i övrigt.

1.3 Förhållandet mellan offentligt utbildningsväsende och uppdraagsutbildning m. m.

Det går givetvis inte att dra någon klar gräns mellan å ena sidan det offentliga utbildningsväsendets ansvarsområde och å andra sidan det ansvar för utbildning av anställda som åvilar företag, myndigheter m. fl. Allmänt kan man säga att det offentliga utbildningsväsendet i första hand svarar för grundläggande utbildning – både med och utan yrkesinriktning – och för fortbildning och vidareutbildning av mer allmän karaktär, medan företag, myndigheter m. fl. i första hand svarar för vidareutbildning som har karaktär av befattningsutbildning. En viktig principiell skillnad är att utbildningen inom det offentliga utbildningsväsendet bygger på att det är individer som själva söker sig till utbildningen för att tillgodose sina enskilda utbildningsbehov – även om dessa naturligtvis ofta har anknytning till vederbörandes yrkesverksamhet – medan den av företagen m. fl. ordnade utbildningen tar sin utgångspunkt i behovet att utbilda grupper av anställda, vare sig det är fråga om en mer direkt befattningsinriktad eller en mer allmänt kompetenshöjande utbildning.

Mot bakgrund av vad jag har anfört anser jag det vara naturligt att utgå från att uppdraagsutbildning i princip inte skall förekomma beträffande utbildningar som har en uttalad ungdomsinriktning eller avser längre utbildning av allmän eller grundläggande karaktär. I enlighet härmed bör utbildning som motsvarar linjer i gymnasieskolan och allmänna linjer i högskolan inte kunna erbjudas som uppdraagsutbildning.

Det är, som jag berört i det föregående, väsentligt att uppdraagsutbildningen alltid ses som en verksamhet utöver den reguljära och att konsekvenserna för den senare alltid beaktas. Man får räkna med att utbildningsanordnarna här kan komma att ställas inför avvägnings- och prioriteringsproblem av delvis nytt slag.

Det måste enligt min mening vara en angelägenhet för varje utbildningsanordnare att bedöma om och hur en tänkt uppdraagsutbildning låter sig

förenas med den egna verksamheten och den egna organisationen och dess resurser. Jag vill stryka under vikten av att en statlig eller kommunal utbildningsanordnare aldrig åtar sig uppdragsutbildning i sådan omfattning att möjligheterna att ge den avsedda reguljära utbildningen påverkas negativt. Detta kan annars lätt bli fallet t. ex. inom områden med lärarbrist eller där tillgången på utrustning är knapp. Det är därför väsentligt att ansvariga organ inom högskoleenheter och kommuner har fullgod information om och överblick över den samlade utbildningsverksamheten inom sina resp. områden så att de fortlöpande kan bedöma vilka effekter uppdragsutbildning får för den reguljära verksamheten.

Av vad jag har anfört i det föregående har framgått att jag anser att grunden för uppdragsutbildning inom det offentliga utbildningsväsendet är behovet att fort- och vidareutbilda människor eller att eljest utveckla deras kompetens som ett led i utvecklingen av de företag eller myndigheter där de är anställda. Till detta kommer den arbetsmarknadspolitiskt motiverade uppdragsutbildningen, initierad av arbetsmarknadsverket.

Beställare av uppdragsutbildning blir med denna utgångspunkt dels enskilda företag eller sammanslutningar av företag, organisationer eller andra juridiska personer i sin egenskap av arbetsgivare, dels statliga och kommunala myndigheter. Uppdragsutbildningen är således inte till för att andra enskilda organ eller enskilda personer skall kunna köpa utbildning. Jag har bedömt det som vanskligt att söka i författning precisera vilka som skall kunna köpa utbildning – någon rätt att få uppdragsutbildning utförd är det ju under inga förhållanden fråga om utan vederbörande utbildningsanordnare måste alltid göra en bedömning från fall till fall. Jag utgår för min del från att sådana bedömningar kommer att göras med utgångspunkt i vad jag nu har anfört om grunderna för uppdragsutbildning. Jag vill stryka under att innebörden i uppdragsutbildning aldrig får urholkas på ett sådant sätt att det i praktiken blir fråga om att enskilda personer köper sig utbildning.

Principen för uppdragsutbildning måste vara att en beställare skall betala samtliga kostnader för utbildningen. Till kostnaderna räknar jag då inte bara de direkta utbildningskostnaderna utan även kostnader för planering, utveckling av den beställda utbildningen, förberedelser, administration, lokaler och utrustning, ev. omställning av personal m. m.

Jag har i det föregående pekat på betydelsen av att de samlade utbildningsresurserna i samhället utnyttjas på bästa sätt. Detta gäller inte bara i rent ekonomisk bemärkelse utan även i fråga om personell kompetens. Inom de områden som berörs av ny teknik, dvs. främst data och elektronik, begränsas i dag utbyggnadsmöjligheterna i hög grad av brist på kvalificerad personal både inom utbildningen och forskningen och inom näringslivet. Det är här givetvis angeläget att inte utarma det reguljära utbildningsväsendet på kompetens som det behöver för att fylla sina grundläggande uppgifter. Det är därför bl. a. viktigt att finna former som gör det möjligt för personer med olika slag av speciell kompetens att vid behov förena

tjänstgöring av olika slag. I samband med uppdragsutbildningen bör man t. ex. inte utesluta möjligheten att gemensamt utnyttja personella resurser hos utbildningsanordnaren och beställaren.

2 Uppdragsutbildning vid statliga högskoleenheter

Mitt förslag: Vid högskoleenheter får bedrivas uppdragsutbildning som motsvarar påbyggnadslinjer, lokala utbildningslinjer och enstaka kurser samt sådan annan uppdragsutbildning, som i fråga om art och nivå har anknytning till den reguljära utbildningen. Utbildningsbevis enligt bestämmelserna för högskoleutbildning får utfärdas under förutsättning att krav på likvärdighet är uppfyllda.

Skäl och kommentarer till mitt förslag:

Utgångspunkter

Grundläggande högskoleutbildning anordnas dels med staten, dels med kommun eller landstingskommun som huvudman. Den kommunala högskoleutbildningen uppgår till ca 10 procent av den sammanlagda volymen (räknat i årsstudieplatser). Inom den kommunala delen av högskolan finns endast kommunalt reglerade tjänster. I detta avsnitt behandlar jag den statliga högskoleutbildningen, som meddelas vid högskoleenheterna. Till den kommunala högskoleutbildningen återkommer jag i samband med att jag behandlar utbildning med kommunal huvudman.

Regeringen utfärdade 1982 – efter riksdagens beslut om principerna för kostnadstäckning och kostnadsfördelning vid uppdragsverksamhet (prop. 1981/82: 106, UbU 37, rskr 397) – en förordning (UHÄ-FS 1982: 113) om externt finansierad verksamhet vid högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. I förordningen ges föreskrifter om verksamhet som helt eller delvis bekostas med externa medel. Som exempel på sådan verksamhet anges bl. a. forskning och utbildning som utförs på utomståendes uppdrag. Enligt förordningen skall avtal upprättas med extern finansiär, om inte universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) föreskriver annat. I avtalet skall regleras bl. a. frågor som rör total medelsram, redovisning samt högskoleenhets och arbetstagares medverkan. UHÄ har utfärdat tillämpningsföreskrifter till förordningen. Enligt dessa skall varje högskoleenhet pröva om sådan helt eller delvis externfinansierad verksamhet, som aktualiseras, till omfattning och art är förenlig med den forskning och utbildning och det utvecklingsarbete som bedrivs vid enheten.

I debatten har uppdragsforskningen inom högskolan de senaste åren tilldragit sig stor uppmärksamhet. Emellertid bedrivs också uppdragsutbildning vid flertalet högskoleenheter. Uppdragsgivare är enskilda företag,

organisationer samt statliga och kommunala myndigheter. Verksamheten har belysts i högskoleenheternas verksamhetsberättelser för budgetåret 1983/84. Enheterna har här redovisat fördelar som är förknippade med uppdragsverksamhet. De har också pekat på risker i skilda avseenden om verksamheten inte är förenlig med den reguljära utbildningen.

Uppdragsutbildningen vid högskoleenheterna är formellt inte högskoleutbildning. De studerande i uppdragsutbildning är således inte studerande i högskolan och högskoleförfattningarnas bestämmelser om behörighet, urval, betyg m. m. gäller inte för utbildningen.

En särställning intar den personalutbildning för skolväsendet som bedrivs inom högskolan (prop. 1980/81: 97, UbU 37, rskr 385). Denna utbildning kan ses som en uppdragsutbildning, men den utgör formellt grundläggande högskoleutbildning och medel för verksamheten anvisas direkt till högskoleenheterna över statsbudgeten. Eftersom de bestämmelser som normalt gäller för urval till grundläggande högskoleutbildning inte är tillämpliga vid personalutbildning av detta slag, har genom en bestämmelse i högskolelagen (1977: 218) möjlighet öppnats för regeringen att meddela särskilda föreskrifter om företräde för vissa sökande att antas till utbildning som främst är avsedd för fortbildning eller vidareutbildning. Bestämmelser med detta syfte finns i högskoleförordningen (1977: 263).

I de överväganden och ställningstaganden beträffande de statliga högskoleenheterna som jag redovisar i det följande har jag samrått med chefen för jordbruksdepartementet.

I prop. 1984/85: 100 bil. 10 (s. 280 f) uttalade jag att det är viktigt att högskoleenheterna mera aktivt engagerar sig i uppdragsutbildning.

Högskolans uppgift är att genom forskning m. m. utveckla ny kunskap och att genom utbildning vidareföra den kunskap som har vunnits. Det är en fördel om den särskilda kompetens som högskolan besitter utnyttjas på uppdragsbasis och då för sådan personalutbildning m. m. som ligger på högskolenivå. Genom att fortbildning och vidareutbildning numera utgör en betydande del av högskolans utbildningsutbud har också högskoleenheterna rent praktiskt erfarenheter av verksamhet som mera direkt tillgodoser behov av utbildning för yrkesverksamma inom olika områden. Kontakter finns etablerade mellan näringsliv och offentliga organ å den ena sidan och högskoleenheter å den andra. Detta gäller såväl universitetet och de större högskolorna som de mindre högskolorna; många av de senare har utvecklat något av regionala profiler vad gäller anknytning till arbetslivet.

Av vad jag har anfört inledningsvis framgår, att jag anser att uppdragsutbildning skall kunna vara både utbildning som hämtas inom – eller i sak är likvärdig med – den reguljära i högskoleutbildningen och annan utbildning som i fråga om art och nivå an knyter till den reguljära utbildningen. Genomförs mina förslag minskar eller bortfaller enligt min bedömning

behovet av särorganisationer – med eller utan medverkan av högskoleintressen – för att tillgodose behov av uppdragsutbildning.

Av skäl som jag har berört i det föregående (avsnitt 1.3) bör uppdragsutbildning inte förekomma när det gäller allmänna utbildningslinjer. Det blir således för högskoleenheternas del fråga om att inom utbudet av reguljär utbildning som uppdragsutbildning erbjuda påbyggnadslinjer samt lokala linjer och enstaka kurser, dvs. i första hand sådana delar av studieorganisationen som har fortbildnings- och vidareutbildningssyften.

Jag vill tillfoga följande. Det är från samhällelig utgångspunkt fördelaktigt att högskolans kompetens tas i bruk för uppdragsutbildning i ökad omfattning. Lika naturligt måste det emellertid vara att sådan utbildning inte kommer till stånd på ett sätt som strider mot de avsikter regering och riksdag har haft med beslut om den reguljära utbildningen, exempelvis vad avser principer för dimensionering och lokalisering av utbildning.

Avvägningen mellan reguljär högskoleutbildning och uppdragsutbildning

En viktig fråga är givetvis balansen mellan högskolans reguljära utbildning och uppdragsutbildning. Vilken volym skall tillåtas för det senare slaget av utbildning i förhållande till den reguljära? Jag vill erinra om att motsvarande fråga har diskuterats mycket de senaste åren vad avser högskoleenheternas forskningssamverkan med myndigheter och företag m. fl.

Det finns skäl att slå fast att högskolans primära uppgift i fråga om utbildning är och måste vara den reguljära utbildningen. Uppdragsutbildning kan aldrig få bli annat än en sidouppgift, som högskolan åtar sig med hänsyn till den kompetens och de resurser som har byggts upp där för den reguljära verksamheten. Av detta följer att en högskoleenhet inte bör få ta på sig så mycket uppdragsutbildning – om möjligheter till detta yppar sig – att uppdragsverksamheten i något avseende inkräktar på den primära utbildningsuppgiften, dvs. att svara för utbildning på linjer och kurser enligt beslut av regering och riksdag samt, i förekommande fall, regionstyrelse.

Det ställer sig samtidigt svårt att sätta upp några absoluta gränser i detta avseende. Det måste enligt min mening ankomma på styrelsen för berörd högskoleenhet att göra de avvägningar som kan bli aktuella med utgångspunkt i de åligganden som enheten har enligt gällande bestämmelser. Jag vill erinra om högskolestyrelsernas övergripande ansvar för resp. enhets verksamhet, något som har strukits under bl. a. i propositionen om vissa högskoleorganisatoriska frågor (prop. 1983/84: 52, UbU 10, rskr 114). Den ordning jag nu har förordat innebär givetvis att styrelsen måste hålla sig väl underrättad om uppdragsverksamheten vid enheten. Det är också allmänt sett viktigt att uppdragsutbildningen uppmärksammas i de sammanhang där syftet är att ge en samlad bild av verksamheten inom högskolan, bl. a. i

högskoleenheternas och UHÄ:s anslagsframställningar och verksamhetsberättelser.

Frågan om att i vissa fall likställa uppdragsutbildning med reguljär högskoleutbildning har aktualiserats i skilda sammanhang. Sålunda begärde UHÄ i en skrivelse till regeringen år 1979 att klarhet skulle bringas i ansvarsförhållandet mellan högskolemyndigheterna och andra myndigheter – då avsågs i första hand arbetsmarknadsmyndigheterna – i fråga om uppdragsutbildning.

Som jag har berört i det föregående (avsnitt 1.2) bör en utbildning, vars uppläggning och innehåll har fastställts enligt gällande regler i högskoleförordningen och för vilken samma behörighetskrav för studerande och lärare gäller som för motsvarande reguljär utbildning, kunna formellt tillgodoräknas den enskilde som högskoleutbildning, trots att den inte finansieras över högskoleanslagen. Det ankommer på vederbörande lokala högskolemyndigheter att bedöma förutsättningarna för sådant tillgodoräknande från fall till fall. Ett tillgodoräknande tar sig naturligen uttryck i att utbildningsbevis utfärdas på samma sätt som i fråga om reguljär utbildning. Det är emellertid angeläget att i planeringssammanhang kunna särskilja studerande inom uppdragsutbildning. Jag avser därför att föreslå regeringen att ge ett uppdrag till UHÄ i denna fråga.

Jag utgår från att det skall vara möjligt att en högskoleenhet som uppdragsutbildning ger en kurs som, utan den externa finansieringen, inte hade kunnat komma till stånd; det kan tänkas att på så sätt ytterligare platser inom reguljär utbildning kan tillkomma till endast marginalkostnaden. Uppdragsutbildning kan alltså i sådana fall ge upphov till ytterligare platser inom den reguljära utbildningen.

Utvecklingen får visa vilken omfattning uppdragsutbildningen kommer att få inom högskolan. Det finns inget enhetligt mönster efter vilket yrkesverksammas behov av kompletterande utbildning tillgodoses. Högskolan anordnar inom vissa områden reguljär utbildning av ett slag som det inom andra områden uppfattas som en mer eller mindre naturlig uppgift för arbetsgivaren att sörja för. Som jag har antytt i det föregående ser jag det som naturligt att utvecklingen går i den riktningen att högskolan avlastas kostnaderna för sådan utbildning som har karaktär av personalutbildning och därför kan komma till stånd som uppdragsutbildning.

Jag vill slutligen erinra om vad jag anförde i prop. 1984/85: 57 beträffande vilka arbetsuppgifter som bör ingå i tjänstgöringen för lärarna vid de statliga högskoleenheterna. Jag föreslog där att alla berörda slag av uppgifter skulle ingå oavsett hur verksamheten finansieras. Jag anförde vidare: "Detta ger högskolemyndigheterna en möjlighet att innefatta även den externt finansierade verksamheten, såväl forskning som utbildning, i underlaget för lärartjänster, något som underlättar en långsiktig planering för den samlade verksamheten." Riksdagen hade ingen erinran mot detta (UbU 9, rskr 115).

De behov av lärarkrafter som en utvidgad uppdragsutbildning föranleder kan vara svåra att tillgodose inom vissa områden. Avvägningar gentemot högskoleenheternas reguljära verksamhet måste fortlöpande göras. Ett sätt att underlätta möjligheterna att ge kvalificerad utbildning inom områden där högskolans lärarkrafter är begränsade kan vara att i ökad utsträckning utnyttja personer verksamma inom berörda företag. Jag avser att i kontakt med bl. a. företrädare för näringslivet låta överväga olika lösningar i detta avseende.

3 Uppdragsutbildning i kommunal och landstingskommunal regi

3.1 Inledning

Kommunerna spelar en stor roll inom det offentliga utbildningsväsendet genom att de är huvudmän för bl. a. grundskolan, gymnasieskolan och komvux. Även landstingskommunerna anordnar gymnasieskola och komvux. Det är för deras del fråga om utbildningar inom områdena vård, jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring. Statsbidrag till de nämnda utbildningsformerna lämnas i huvudsak för skolledare och lärare. Med vissa undantag har denna personal statligt reglerade anställningar.

Landstingskommuner och kommuner som inte hör till någon landstingskommun bedriver också högskoleutbildning inom vårdområdet. Statsbidrag lämnas, men tjänsterna är inte statligt reglerade. Några kommuner bedriver i mindre omfattning högskoleutbildning utanför vårdområdet (ADB-linjen). Det sker med skolledare och lärare som är anställda i gymnasieskolan och med statsbidrag som anknyter till reglerna för gymnasieskolan.

Kommunerna och landstingskommunerna har således en omfattande organisation för och förfogar över betydande kompetens i fråga om utbildning. Uppdragsutbildning i deras regi efterfrågas och det är enligt min mening fördelaktigt om sådan kan anordnas i anslutning till den reguljära verksamheten.

Jag har i det föregående redovisat vissa allmänna principer för uppdragsutbildning i anslutning till reguljär utbildning i offentlig regi. Jag har också behandlat dessa principers tillämpning när det gäller uppdragsutbildning vid de statliga högskoleenheterna. Enligt min mening bör motsvarande frågor kunna lösas på i huvudsak samma sätt när det gäller uppdragsutbildning i anslutning till olika former av reguljär utbildning med kommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap. Med reguljär utbildning åsyftar jag i detta sammanhang komvux, gymnasieskola och kommunal högskoleutbildning.

3.2 Förhållandet till den reguljära utbildningen

Mitt förslag: Kommuner och landstingskommuner som är huvudmän för komvux, gymnasieskola eller kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet ges allmän befogenhet att bedriva uppdragsutbildning, som i fråga om art och nivå har anknytning till den reguljära utbildningen.

Uppdragsutbildningen får motsvara vissa kurser m. m. inom reguljär utbildning (kurser i komvux, påbyggnadsutbildningar och andra specialkurser i gymnasieskolan samt påbyggnadslinjer, lokala utbildningslinjer och enstaka kurser i kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet). Kompetensbevis enligt bestämmelserna för reguljär utbildning får utfärdas under förutsättning att krav på likvärdighet är uppfyllda.

Skäl och kommentarer till mitt förslag:

Allmänt

Som jag tidigare anfört är det angeläget att kommuners och landstingskommuners erfarenheter som huvudmän för reguljär utbildning kan tas till vara genom uppdragsutbildning med innehåll som anknyter till den reguljära utbildningen. Likheterna med denna kan variera beroende på vad beställaren och huvudmannen kommer överens om. Som jag framhållit bör emellertid uppdragsutbildningen alltid vara i formell mening fristående från reguljär utbildning. Uppdragsutbildningen skall alltså inte betraktas som t. ex. komvux-utbildning och deltagarna inte som studerande i sådan utbildning. De bör emellertid kunna tillgodoräknas utbildningen på samma sätt som reguljär utbildning, om vissa krav på likvärdighet är uppfyllda. Som jag tidigare redovisat bör det krävas att uppdragsutbildningen följer en kursplan eller studieplan som har fastställts enligt reglerna för reguljär utbildning samt att lärare och elever uppfyller de behörighetsvillkor som gäller för den reguljära utbildningen.

Med hänsyn till reglerna om den s. k. kommunala kompetensen krävs viss lagreglering i fråga om uppdragsutbildningen. Lagbestämmelser finns f. n. endast såvitt rör komvux. Som jag tidigare angett är mitt ställningstagande beträffande förhållandet till den reguljära utbildningen uttryck för en annan syn på uppdragsutbildningens formella ställning än den som ligger till grund för bestämmelserna om uppdragsutbildning i vuxenutbildningslagen. Vissa ändringar måste därför göras i lagen. Jag återkommer till dessa frågor.

Det bör få ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela de föreskrifter som kan behövas rörande förhållandet till den reguljära verksamheten. Jag kommer emellertid att i det följande ta upp vissa personalfrågor som bör underställas riksdagen.

Självfallet skall staten inte ha några kostnader med anledning av uppdragsutbildning i kommunal eller landstingskommunal regi. I detta sammanhang måste bl. a. regler om ramar, statsbidrag och statliga pensionskostnader för den reguljära verksamheten uppmärksammas. En del av reglerna behöver modifieras för att t. ex. bidrag inte skall lämnas även för uppdragsutbildning.

Förhållandet till komvux

Komvux anordnas i form av kurser som är fristående från varandra och som var och en ger utbildning motsvarande en viss kompetensnivå i ett ämne eller inom ett yrkesområde. Kursplaner och timplaner fastställs av SÖ. Jag kommer i det närmast följande (avsnitt 3.3) att föreslå att länskolnämnderna i vissa fall skall kunna fastställa sådana planer.

I princip får varje huvudman för komvux själv bestämma vilka kurser som skall erbjudas. Enligt vuxenutbildningslagen får dock landstingskommuner i sin komvux anordna endast kurser för utbildning på gymnasial nivå inom områdena vård, jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring. Denna ordning bör gälla även i fråga om vilka kurser i komvux som uppdragsutbildning i anslutning till komvux får motsvara.

När uppdragsutbildning motsvarar en kurs i komvux kan samundervisning av uppdrags elever och ordinarie elever bli aktuell. Jag vill i sammanhanget framhålla att reglerna om lägsta och högsta antal kursdeltagare i en komvux-kurs för den skall inte får sättas ur spel. En kurs inom den reguljära verksamheten skall för att få starta nå upp till minimiantalet genom ordinarie elever. Fler än maximiantalet skall inte få samundervisas, även om det överskjutande antalet skulle vara uppdrags elever. Vad gäller lärarkostnaderna vid samundervisning bör staten svara endast för den del som svarar mot andelen ordinarie elever.

Förhållandet till gymnasieskolan

Uppdragsutbildning i anslutning till komvux innebär goda möjligheter att tillgodose behov som avser den gymnasiala nivån. Jag anser emellertid att även uppdragsutbildning i anslutning till gymnasieskolan kan ha en funktion att fylla. Sådan uppdragsutbildning bör få motsvara påbyggnadsutbildningar och andra specialkurser men inte linjer. Jag får här hänvisa till vad jag anfört i mina allmänna överväganden (avsnitt 1.3).

Vilka specialkurser som en huvudmans gymnasieskola får omfatta bestäms genom statliga beslut. En huvudman bör dock få anordna uppdragsutbildning som motsvarar en viss specialkurs även om inte just den kursen förekommer i huvudmannens gymnasieskola. Lika litet som i fråga om uppdragsutbildning i anslutning till komvux bör emellertid uppgiftsfördelningen mellan kommuner och landstingskommuner få rubbas. Uppdragsutbildning som motsvarar en specialkurs inom vårdområdet eller området för jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring bör därför få anordnas endast av huvudman som i sin gymnasieskola har utbildning inom området.

Vad gäller samundervisning av uppdrags elever och ordinarie elever får jag hänvisa till vad jag anfört i fråga om komvux. I princip samma synsätt bör anläggas i fråga om gymnasieskolan. Jag vill emellertid framhålla att samordningsfrågorna där är flera, vilket påverkar de tekniska lösningarna. För gymnasieskolan finns t. ex. vissa regler om timreduktioner i förhållande till elevantal. Av pedagogiska skäl kan timreduktion inte ske, om t. ex. 30 elever undervisas samtidigt. Om i en sådan grupp 10 av 30 är uppdrags elever, som inte betraktas som elever i gymnasieskolan, bör därvidlag inte ha någon betydelse. Staten skall emellertid inte ha några kostnader för de timmar som skulle ha fallit bort, om undervisningsgruppen hade bestått endast av 20 elever i gymnasieskolan.

Förhållandet till kommunal högskoleutbildning

Den kommunala högskoleutbildningen avser huvudsakligen vårdområdet. Uppdragsutbildning bör få bedrivas i anslutning till sådan utbildning. Den bör få motsvara påbyggnadslinjer, lokala linjer och enstaka kurser. Jag vill i sammanhanget erinra om vad jag tidigare har anfört om att uppdragsutbildning inte bör få motsvara allmänna utbildningslinjer i högskolan (avsnitt 1.3).

Kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet är numera betydligt mindre reglerad än gymnasieskola och komvux. Sådana samordningsfrågor som uppkommer t. ex. vid samläsning med elever inom den reguljära verksamheten är därför färre och enklare att lösa. Det finns inga föreskrifter om gruppstorlek och statsbidraget är inte beroende av gruppantal eller timtal. Det finns inte heller några statligt reglerade tjänster.

Regionstyrelsen i Uppsala högskoleregion har i en skrivelse till regeringen tagit upp frågan om möjlighet för utbildningshuvudmannen att med egna medel finansiera enstaka kurser utöver dem som får anordnas efter beslut av regionstyrelse om medelstilleddning. Enligt min bedömning bör en möjlighet till uppdragsutbildning i anslutning till kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet kunna erbjuda en tillfredsställande lösning i sådana fall. De utbildningsbehov som är aktuella i sammanhanget kan avse personal som är anställd inom huvudmannens hälso- och sjukvård. Det är också tänkbart att en utomstående arbetsgivare, t. ex. en stiftelse för företagshälsovård, efterfrågar utbildning för sina anställda. I båda fallen bör utbildningen kunna anordnas som uppdragsutbildning och utformas så att den kan tillgodoräknas den enskilde som högskoleutbildning. Syftet med regionstyrelsens framställning bör därmed kunna anses tillgodosett.

Några kommuner bedriver högskoleutbildning utanför vårdområdet (ADB-linjen) med skolledare och lärare som är anställda i gymnasieskolan. Uppdragsutbildning som motsvarar allmänna utbildningslinjer bör, som jag angett, inte få förekomma. Något behov av uppdragsutbildning som inte motsvarar ADB-linjen men som bedrivs i anslutning till den utbildningen föreligger knappast. Jag vill i sammanhanget erinra om möj-

ligheterna till uppdragsutbildning i anslutning till gymnasieskolan med dess påbyggnadsutbildningar.

3.3 Beslut om kursplaner m. m. för vissa kurser i komvux

Mitt förslag: Länskolnämnderna får för användning försöksvis under normalt upp till ett år godkänna kursplaner och timplaner för särskilda yrkesinriktade kurser i komvux. Deltagare i uppdragsutbildning som avser särskild yrkesinriktad utbildning kan få betyg enligt bestämmelserna för komvux, om uppdragsutbildningen följer en sådan kursplan.

Skäl och kommentarer till mitt förslag: Enligt reglerna för komvux är det SÖ som skall fastställa kursplaner och timplaner för kurser av alla slag. För särskilda yrkesinriktade kurser – som avser yrkesinriktad utbildning på gymnasial nivå utan motsvarighet i gymnasieskolan – fastställs planerna efter centralt samråd med arbetsmarknadens parter. En modifiering av dessa regler har aktualiserats med anledning av möjligheten till uppdragsutbildning i anslutning till komvux.

Särskilda yrkesinriktade kurser avser ofta fort- eller vidareutbildning av endast regionalt eller lokalt intresse. Det är viktigt att erforderliga beslut kan fattas snabbt så att utbildningen inte blir fördröjd. Därför bör det enligt min mening i vissa fall räcka med beslut av länskolnämnden.

Jag förordar mot denna bakgrund att reglerna för särskilda yrkesinriktade kurser i komvux ändras, så att länskolnämnden ges rätt att för försök i länet fastställa kursplaner och timplaner. Enligt redan gällande regler får kurser inom yrkesinriktad utbildning anordnas först efter lokalt samråd med arbetsmarknadens parter. Dessa kan också ha medverkat i utarbetandet av de nya planerna. Försöksperioden bör bestämmas med hänsyn till *hur lång tid som behövs för att utpröva planerna i praktisk verksamhet*, i regel högst ett år. För fortsatt användning i länet och för användning i hela landet bör beslut av SÖ fortfarande krävas. Detta är enligt min mening viktigt av det skälet att sådana beslut bör fattas efter centralt samråd med arbetsmarknadens parter. Detta samråd bör kunna äga rum samtidigt med att planerna utprövas. Därför bör SÖ hela tiden följa vad som sker på lokal och regional nivå.

Den förändring som jag nu föreslagit kan bli till nytta även för uppdragsutbildning. Av vad jag tidigare anfört framgår att ett krav för kompetensbevis enligt reglerna för komvux bör vara att uppdragsutbildningen följer en kursplan som har fastställts enligt reglerna för den utbildningsformen. Om en uppdragsgivare vill beställa en utbildning som inte motsvarar någon redan befintlig särskild yrkesinriktad kurs blir det med den föreslagna ändringen lättare att snabbt få fram ett beslut som ger deltagarna möjlighet att få betyg enligt reglerna för komvux.

3.4 Vissa personalfrågor vid uppdragsutbildning i anslutning till komvux eller gymnasieskolan

Mitt förslag: Huvudregeln skall vara att den personal som huvudmannen behöver för uppdragsutbildning anställs på kommunalt reglerade tjänster och att uppdragsutbildning inte ingår i underlaget för någon statligt reglerad tjänst. Dock skall lärare med statligt reglerade tjänster kunna utnyttjas även för uppdragsutbildning i sådana fall där ordinarie elever i komvux eller gymnasieskolan undervisas tillsammans med elever i uppdragsutbildning.

Dessutom skall ett utbyte kunna ske på följande sätt. Uppdragsutbildning skall kunna ingå i statligt reglerade lärartjänster såsom fyllnadstjänstgöring, om lärare på kommunalt reglerade tjänster avsedda för uppdragsutbildning har fyllnadstjänstgöring i reguljär undervisning i komvux eller gymnasieskolan i samma omfattning.

Skäl och kommentarer till mitt förslag: Skolledningsuppgifter och undervisning i komvux och gymnasieskolan fullgörs, med vissa speciella undantag, av personal med statligt reglerade tjänster. För dessa gäller särskilda behörighetskrav, tjänstekonstruktioner m. m.

Vad gäller personal för uppdragsutbildning finns det i princip inte skäl för något direkt statligt ansvarstagande genom statligt reglerade tjänster eller på annat sätt. Huvudregeln bör därför vara att den personal som huvudmannen behöver för uppdragsutbildning anställs på kommunalt reglerade tjänster och att uppdragsutbildning inte ingår i underlaget för någon statligt reglerad tjänst. Praktiska skäl gör emellertid att denna princip inte kan upprätthållas fullt ut.

Som jag tidigare berört kan uppdragsutbildning innebära att ordinarie elever i komvux eller gymnasieskolan undervisas tillsammans med uppdrags elever. Sådan undervisning måste självfallet kunna ingå i underlaget för en statligt reglerad lärartjänst. Men även när uppdrags elever bildar separata undervisningsgrupper bör det vara möjligt att utnyttja lärare med statligt reglerad anställning också för uppdragsutbildning. Det bör kunna ske genom fyllnadstjänstgöring. För att denna inte skall leda till någon utökning av den statligt reglerade lärarorganisationen, måste en förutsättning vara att lärare med kommunalt reglerad anställning genom "fyllnadstjänstgöring" fullgör undervisning inom den reguljära verksamheten i motsvarande omfattning. Det bör vara fråga om kommunalt reglerad anställning som avser uppdragsutbildning. Läraren måste givetvis uppfylla behörighetsvillkoren för statligt reglerad tjänst för sådan undervisning som "fyllnadstjänstgöringen" avser. Kravet på att fyllnadstjänstgöringen skall ha samma omfattning i båda riktningarna bör relateras till huvudman och redovisningsår. Syftet med anordningar av detta slag skall helt enkelt vara

att utnyttja den totalt tillgängliga personella kompetensen på bästa möjliga sätt utan att ansvars- eller kostnadsfördelningen för resp. utbildning påverkas. Jag vill erinra om att en liknande modell redan tillämpas i förhållandet mellan å ena sidan musikundervisning i grundskolan och gymnasieskolan, å andra sidan undervisning i kommunal musikskola.

I komvux och gymnasieskolan fullgörs skolläsningsuppgifter av dels rektorer, dels biträdande skolledare (i huvudsak studierektorer). Hur många sådana tjänster och vilka slag av dem som får inrättas bestäms enligt ett system som utgår från bl. a. utbildningsvolymen. I budgetpropositionen 1985 har regeringen föreslagit omfattande ändringar med ikraftträdande den 1 juli 1986.

Uppdragsutbildning hör inte tas med vid beräkningen av det underlag som avgör hur många och vilka statligt reglerade tjänster som rektor eller biträdande skolledare som får inrättas. Huvudmannen får vid behov anlita en eller flera personer som får kommunalt reglerade anställningar.

4 Statens skolor för vuxna, folkhögskolor m. m.

4.1 Statens skolor för vuxna

Mitt förslag: Vid statens skolor för vuxna får anordnas uppdragsutbildning enligt samma principer som skall gälla för uppdragsutbildning i anslutning till komvux.

Skäl och kommentarer till mitt förslag: Som komplement till komvux finns statens skolor för vuxna (SSV) i Härnösand och Norrköping. Vid SSV anordnas motsvarande utbildning för elever från hela landet. Studierna vid SSV bedrivs som distansundervisning med eller utan lärarhandledda perioder vid skolorna. Skolstyrelserna i Härnösand och Norrköpings kommuner är lokala styrelser för SSV.

Enligt 7 kap. 3 § vuxenutbildningslagen får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer beträffande SSV meddela föreskrifter om uppdragsutbildning av samma slag som beträffande komvux.

Mina förslag i det föregående om uppdragsutbildning i anslutning till komvux bör av naturliga skäl i tillämpliga delar få gälla även uppdragsutbildning vid SSV. Den nämnda paragrafen i vuxenutbildningslagen bör mot den bakgrunden få en ny formulering.

4.2 Folkhögskolor och studieförbund

Några kommuner och många landstingskommuner är huvudmän för en eller flera folkhögskolor. De flesta folkhögskolorna har dock enskild huvudman.

För folkhögskolor som regeringen har förklarat berättigade till statsbidrag gäller folkhögskoleförordningen (1977: 551). Dess bestämmelser har således karaktär av statsbidragsvillkor. I förordningen finns föreskrifter om organisation, kurser, personal och statsbidrag. Rektor och lärare har statligt reglerade tjänster.

Huvudmannen för en statsunderstödd folkhögskola bör vara oförhindrad att vid sidan av den statsunderstödda verksamheten anordna uppdragsutbildning. För att det inte med hänsyn till reglerna om den s. k. kommunala kompetensen skall råda någon tveksamhet om en kommunal eller landstingskommunal huvudmans befogenhet i detta sammanhang bör en bestämmelse härom tas med i den tidigare nämnda lagregleringen (avsnitt 3.2). Uppdragsutbildning kan givetvis inte grunda rätt till statsbidrag och omfattas därmed inte av folkhögskoleförordningens bestämmelser. Uppdragsutbildningen bör inte heller få påverka underlaget för någon statligt reglerad anställning. Det är viktigt att uppdragsutbildningen inte har sådan art eller omfattning att den ändrar folkhögskolans karaktär och därmed förutsättningarna för tidigare beslut om att förklara skolan berättigad till statsbidrag.

Studieförbunden får statsbidrag för sin studiecirkelverksamhet enligt bestämmelserna i förordningen (1981: 518) om statsbidrag till studiecirklar m. m. Av denna förordning och av föreskrifter som utfärdas av SÖ framgår vilka krav som gäller dels för att ett studieförbund skall vara statsbidragsberättigat, dels för att en viss studiecirkel skall vara statsbidragsberättigad.

För att ett studieförbund skall vara berättigat till statsbidrag krävs att det har till huvuduppgift att bedriva fritt och frivilligt folkbildningsarbete. Det ligger i sakens natur att uppdragsutbildning inte kan betraktas som fritt och frivilligt folkbildningsarbete. Detta hindrar inte att det i många fall kan vara naturligt att ett studieförbund åtar sig uppdragsutbildning. Som jag berört inledningsvis har studieförbund redan engagerat sig i sådan verksamhet i inte obetydlig utsträckning. Det finns här redan bestämmelser som avgränsar den statsbidragsberättigade studiecirkelverksamheten från uppdragsutbildning.

4.3 Andra utbildningsformer

Staten lämnar bidrag även till vissa andra utbildningar i enskild regi än folkhögskolekurser och studiecirklar. Det gäller bl. a. utbildning på gymnasial och eftergymnasial nivå. I en del fall finns statligt reglerade tjänster även vid s. k. fristående skolor.

Jag ser inte skäl att införa några särskilda regler om uppdragsutbildning i anslutning till den enskilda statsunderstödda utbildning jag nu talar om. Självfallet måste emellertid statsbidragsbestämmelserna ha en sådan utformning, att huvudmannen inte får statsbidrag för något som bör tackas genom ersättning från uppdragsgivaren.

Uppdragsutbildning bör inte få inräknas i statligt reglerade tjänster vid fristående skolor.

4.4 Sfi-reformen

Riksdagens beslut med anledning av prop. 1983/84: 199 innebär att en ny organisation av undervisning i svenska m. m. för vuxna invandrare (sfi-reformen) träder i kraft den 1 juli 1986. Kommunerna får då ansvar för att s. k. grund-sfi anordnas. Det förutsätts kunna ske antingen med anlitande av komvux eller genom studieförbunden eller folkhögskolorna efter särskilda överenskommelser mellan kommun och avdelning av studieförbund eller huvudman för folkhögskola. Statsbidrag lämnas till kommunerna, vilka i sin tur i förekommande fall får ersätta den som anordnar utbildningen. En organisationskommitté (U 1985: 2) arbetar f. n. med genomförande av sfi-reformen. Jag tar därför inte upp frågor om grund-sfi.

5 Studiesocialt stöd

Mitt förslag: Studiestöd som avses i studiestödslagen skall inte lämnas till studerande i uppdragsutbildning.

Skäl för mitt förslag: Oavsett om uppdragsutbildning är personalutbildning eller arbetsmarknadsutbildning bör de studerande inte ha rätt till studiestöd som avses i studiestödslagen. När det är fråga om personalutbildning kan den studerande normalt få lön under utbildningstiden. Och när det är fråga om arbetsmarknadsutbildning gäller särskilda bestämmelser om utbildningsbidrag.

I och med att uppdragsutbildning anses vara i formell mening fristående från reguljär utbildning bör särskilda föreskrifter i studiestödslagen kunna undvaras.

6 Den rättsliga regleringen

Mitt förslag: Den lagreglering som behövs görs genom en lag om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m. m. och en lag om ändring i vuxenutbildningslagen.

Skäl och kommentarer till mitt förslag: I fråga om uppdragsutbildning i kommunal och landstingskommunal regi behövs vissa lagbestämmelser. De bör sammanföras i en lag om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m. m., i det följande kallad uppdragsutbildningslagen.

Den allmänna uppläggnings som jag nu föreslagit beträffande uppdragsutbildning i anslutning till reguljär utbildningsverksamhet föranleder ändringar i vuxenutbildningslagen. Bl. a. 7 kap. 1 § behöver ändras. Hartill kommer tekniska ändringar i 7 kap. 3 och 5 §§. Enligt min mening bör 7 kap. 1 § i fortsättningen innehålla en upplysning om att det i uppdragsutbildningslagen finns bestämmelser om uppdragsutbildning i anslutning till komvux.

Jag anser det f. n. vara onödigt att föra in motsvarande upplysningar i skollagen (1962: 319) och högskolelagen (1977: 218) beträffande uppdragsutbildning i anslutning till gymnasieskolan resp. kommunal högskoleutbildning. Upplysningarna har ingen konstitutiv betydelse. Härtill kommer att den nuvarande skollagen avses bli avlöst av en ny den 1 juli 1986.

Uppdragsutbildning vid statliga högskoleenheter behöver, med den uppläggnings jag förordar, inte föranleda någon ändring i högskolelagen eller någon lagreglering i övrigt. Om överväganden om uppdragsforskning leder till behov av ändringar i högskolelagen, kan det dock vara naturligt att i det sammanhanget också beakta uppdragsutbildningen.

Utöver lagbestämmelserna föranleder mina förslag vissa föreskrifter som det bör få ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela. De gäller bl. a. förutsättningarna för uppdragsutbildning vid statliga högskoleenheter och kompetensvärdet av uppdragsutbildning som motsvarar kurser m. m. i högskoleutbildning, komvux och gymnasieskola.

7 Ikraftträdande

Mitt förslag: De nya reglerna skall gälla fr. o. m. den 1 januari 1986.

Skäl och kommentarer till mitt förslag: Enligt min bedömning hinner erforderliga föreskrifter meddelas först till den 1 januari 1986.

Vuxenutbildningslagen, som antogs i december 1984, träder i kraft den 1 juli 1985. Om den föreslagna ändringen träder i kraft den 1 januari 1986, kommer nuvarande bestämmelser om uppdragsutbildning att gälla under ett halvt år. Jag ser emellertid inte något större problem i detta. Uppdragsutbildning enligt 7 kap. 1 § vuxenutbildningslagen i dess utfärdade lydelse förutsätter att det finns föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Eftersom kommuner och landstingskommuner redan kan ha planerat för uppdragsutbildning inför hösten 1985, bör för det andra halvåret 1985 kunna meddelas föreskrifter om möjlighet till viss uppdragsutbildning som, praktiskt sett, inte skiljer sig från den uppdragsutbildning som avses kunna bedrivas i anslutning till komvux fr. o. m. den 1 januari 1986. Motsvarande gäller i fråga om statens skolor för vuxna.

8 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m. m..
2. lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984: 1118).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. anta förslaget till lag om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m. m.,
2. anta förslaget till lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118),
3. godkänna de allmänna principer som jag har förordat i fråga om uppdragsutbildning vid statliga högskoleenheter (2),
4. godkänna vad jag har förordat om beslut av länskolnämnder om kursplaner och timplaner för särskild yrkesinriktad utbildning i komvux (3.3),
5. godkänna vad jag har förordat i fråga om förhållandet mellan statligt och kommunalt reglerade anställningar (3.4),
6. godkänna vad jag har förordat om behandlingen av uppdragsutbildning i studiestödssammanhang (5),

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av

7. vad jag i övrigt anfört om uppdragsutbildningens roll (1).

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder eller ändamål som föredraganden har hemställt om.

